

Отже, всі необхідні інструменти для зміцнення польсько-українських стосунків у нас є, так же само, як і сприятливі умови, в яких зараз існують наші держави – набагато кращі, ніж були в минулому столітті чи у попередні періоди. Потрібна лише політична воля керівництва обох держав і зусилля польської та української громадськості.

Література:

1. Війна двох правд / Укладач Вахтанг Кіпіані. – Харків: Віват, 2019. 304 с.
2. В'ятрович В. Друга польсько-українська війна. 1942 – 1947. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 288 с.
3. Голубов О. Історичні суперечки України і Польщі: чи є шанс відновити діалог. URL: <https://p.dw.com/p/3g7C2>.
4. Ольшанський Т. А. Формування польсько-українського кордону. Незалежний культурологічний часопис «Ї». Львів, 1998. № 12. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n12texts/olszanski.htm>.
5. Україна – Польща: важкі питання. Матеріали II міжнародного семінару істориків «Українсько-польські відносини в 1918 – 1947 роках» Варшава, 22 – 24 травня 1997 / Відп. ред. Микола Кучерепа. Варшава: Світовий союз воїнів Армії Крайової, Об'єднання українців у Польщі, 1998. 245 с.

Назарій СЛОБОДЯН

аспірант

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

РЕЦЕПЦІЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ У ФОЛЬКЛОРИ (НА ПРИКЛАДІ ПІСЕННОГО ЖАНРУ)

В останні десятиліття аксіологічна парадигма дуже часто ставала об'єктом дослідження. Перш за все це зумовлено багатоаспектністю категорії «цінність», адже саме цінності наповнюють людське життя сенсом, наділяють життєвими орієнтирами і дозволяють створити систему ідеалів тієї чи іншої культури.

Фольклор є однією з первинних форм фіксації результатів пізнавальної діяльності людини, які згодом трансформувалися в систему цінностей. Особливості їхньої рецепції у фольклорі нерідко ставали об'єктами наукового дослідження. Зацікавленість фольклористами цією темою пояснюється тим, що однією з найважливіших властивостей фольклорного дискурсу є особливий рівень аксіологічної значимості. За твердженням А.Т. Хроленко, «народно – поетичне слово не тільки будує фольклорний світ, а й оцінює його» [6, с. 153].

Безпосередньо проблеми фольклорної аксіології стосуються тільки окремі дослідження (праці О.М. Олексюка, О.М. Отича, Н.В. Лисенка, О.П. Рудницької). Так, у напрацюваннях О.М. Отича розглядається українське народне мистецтво як чинник формування ідеалу особистості майбутнього педагога. Монографія Н.В. Лисенка присвячена етнопедагогіці дитинства.

Однією з найважливіших функцій традиційного необрядового фольклору є функція соціальної ідентифікації. Фольклорний текст програмує, визначає загальний напрямок прагнень людини, пропонує алгоритм поведінки в тій чи іншій ситуації, заснований на ціннісних уявленнях фольклорного колективу (погано / добре, красиво / некрасиво, правильно / неправильно). У ньому зафіксована специфічна фольклорна модель, сформована народною аксіологією [6, с. 155].

Ціннісна модель фольклорного світу жанрово диференційована, тут можна виокремити систему категорій для окремих жанрів. Подібна «вибірковість» пояснюється тим, що кожен окремий жанр виконує свої функції, які характеризуються жанровими установками та жанровою тематикою. Такий розподіл обумовлює певне групування цінностей, виявлених в цьому жанрі, а також визначає особливий спосіб їхнього відображення, специфіку естетичної реалізації [2, с. 26].

Найяскравіше ціннісна модель усної народної творчості представлена в пісенному жанрі. Завдання жанру – висловити «ідейно-емоційне ставлення до подій» [2, с. 31] – визначає його принципову орієнтованість на представлення певної аксіологічної моделі фольклорного колективу. При цьому саме лірична пісня демонструє максимальну (у порівнянні з іншими жанрами традиційного фольклору) єдність ціннісної картини світу.

У структурі аксіологічної моделі фольклорного світу центральними категоріями, які виконують функцію ціннісної регламентації, виступають категорії «простору» та «часу». В необрядовому фольклорі гармонія світу можлива тільки в «своєму» просторі, в якості якого в жанрі ліричної пісні виступає традиційний світ домашнього затишку та сім'ї. Просторова структура фольклорної дійсності у своєму аксіологічному втіленні передається через систему протиставлень «своє / чуже», «близький / далекий», «рідний / нерідний», «внутрішній / зовнішній», «місто / село» та ін. [7, с. 27].

Просторово-часова організація ціннісної моделі фольклорного світу в ліричній пісні канонічна. Вона вибудовується навколо домашнього затишку, сім'ї, де і зосереджені ціннісні пріоритети людини. При цьому така аксіологічна організація властива всім жанрам необрядового

фольклору – ціннісний статус будь-якої сфери людської діяльності визначається крізь призму сімейних цінностей.

В усній народній творчості представлений патріархальний тип сімейних відносин, для якого характерна залежність дружини від чоловіка та дітей від батьків, зображуються умови життя сім'ї, її структура, етапи життєвого циклу сім'ї, духовна основа, що відображає сукупність її норм та цінностей. Сім'я у фольклорі – це мікросвіт, обов'язковими героями якого є мати, батько, дочка / син, чоловік / дружина, родичі чоловіка і дружини [3, с. 144].

Тематична структура жанру визначає коло аксіологічних категорій і специфіку їх оціночного вираження. Крім категорії сім'ї, універсальною категорією цінностей для ліричних пісень практично будь-якого типу можна назвати категорію «свобода» [3, с. 230]. У фольклорі в зміст категорії «свобода» включається система соціально регламентованих ролей традиційного суспільства, яка сприймається свідомістю як нормативна. На цих уявленнях і засновані аксіологічні орієнтири, виражені в ліричній пісні. Незважаючи на спільність ціннісних уявлень про свободу в фольклорі, в ліричних піснях різного типу розглянута категорія постає в особливому аксіологічному наповненні. Так, в солдатських піснях свобода, до якої прагне ліричний герой, є повернення в традиційний світ норми, порядку та сімейних відносин як його прояву. Таким чином, сім'я в солдатській пісні розглядається як втілення свободи – на противагу дисгармонійному світу війни.

В ліричній пісні традиційного фольклору відображаються цінності незалежні від часу. Це обумовлено тим, що традиційний необрядовий фольклор сприймає світ позбавлений динаміки, онтологічний світ ідеальної норми. Такий характер світу визначає наявність єдиного суб'єкта оцінювання [1, с. 33].

Категорія «кохання» має яскраво виражену аксіологічну забарвленість не тільки в структурі усної народної творчості, а й в будь-якій культурологічній структурі. При цьому із вказаною категорією пов'язані також оціночні категорії «зрада», «розлука», «заміжжя», «будинок», «сім'я» та ін.

Слід зазначити й те, що кохання в пісенному жанрі знаходиться в сфері взаємин молодих членів колективу, які не одружилися. Заміжжя при цьому розглядається як ситуація порушення гармонії, переходу в чужий світ, що відповідає загально фольклорній системі цінностей.

В пісенному жанрі кохання розглядається як нормативний стан, що відповідає умовам гармонійної світобудови [5, с. 42]. В аксіологічній

структурі, яка охоплює категорію «кохання», нормативний стан «в парі» найчастіше представлений саме у народних піснях. Проте специфіка ліричних жанрів традиційного фольклору полягає, в основному, в відображенні норми через опис ситуації, коли гармонія порушується.

Якщо розглядати образ батька та матері, то у традиційному пісенному фольклорі вони зазвичай постають руйнівниками гармонії. Проте що стосується категорії «рідна домівка», то мати виступає берегинею дому, носієм гармонії. Якщо ж аналізувати образи коханого та суперниці, то в даному жанрі вони тісно пов'язані з категорією «зради», яка має яскраво виражене аксіологічне забарвлення в будь-якій культурі [4, с. 57 – 58].

Завдяки здійсненому аналізу пісенної усної народної творчості можна дійти висновку, що фольклор представляє ціннісну модель світу в її естетичному втіленні, з одного боку, здійснюючи рецепцію найбільш значущих аксіологічних проявів людського існування, а з іншого – принципово дистанціюючись від реальної дійсності, фіксуючи ідеалізовану модель побутування традиційного фольклорного соціуму, крізь призму якої і сприймається реальний світ. Центральне місце в даній ціннісній моделі світу традиційного фольклору займають такі аксіологічні категорії, як сім'я, любов, рідна домівка та ін.

Література:

1. Адоньева С.А. Прагматика фольклора. СПб.: Амфора, 2004.
2. Іваницький А. І. Український музичний фольклор: підруч. для вищих навч. закладів. Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. 320 с.
3. Лисенко Н. В. Етнопедагогіка дитинства. Навчально-методичний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. 720 с.
4. Отич О. М. Українське народне мистецтво у формуванні ідеалу особистості майбутнього педагога. Педагогіка і психологія професійної освіти, 2005. № 5. С. 55 – 64.
5. Толстой Н.И. Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике. М.: Восточная литература, 1995.
6. Хроленко А.Т. Семантическая структура фольклорного слова. Русский фольклор. Вопросы теории фольклора. Л., 1979. Вып. 19.
7. Эмер Ю.А. Ценностная модель мира традиционного фольклора в жанровом воплощении. М.: Филологические науки, 2006. С. 25 – 32.